

ВИСНОВОК
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації
Дейнеги Євгена Олександровича
«Релігія як чинник формування етноментальності
у вітчизняних освітніх практиках: історія і сучасність»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 031 Релігієзнавство

Актуальність дослідження обумовлена зростанням інтересу до витоків народної історії, культури та освіти, який спостерігається з 1990-х років. Відбулося поступове повернення релігійного компоненту в місцеві суспільні процеси, що вплинуло і на суспільну свідомість громадян України. Сучасний соціокультурний процес в країні набуває характерного етнічного забарвлення на різних рівнях ідентичності.

Використані теоретико-методологічні засади дослідження забезпечили об'єктивний аналіз релігійних детермінант формування етноментальності в українських освітніх практиках із врахуванням культурно-історичного контексту розвитку Української держави. Зокрема, проведено критичний і неупереджений розгляд конфесійної складової етноментальних домінант у регіональному аспекті. Робота базується на релігієзнавчому принципі історизму, який дозволив чітко визначити просторово-часові координати досліджуваних процесів.

Зв'язок дисертації з науковою темою. Тема дисертаційної праці відповідає основним напрямам дослідження спільної науково-дослідної теми кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Гуманітарна безпека України в контексті системних і позасистемних викликів сучасності» (державний реєстраційний номер: 0122U202038).

Мета дослідження полягає у розкритті релігійних детермінант формування етноментальності у вітчизняних освітніх практиках. Для досягнення поставленої мети у дисертації розв'язуються низка взаємопов'язаних завдань. Зокрема, автор визначає сутність дискурсу щодо етноментальності в контексті християнських релігійних систем, окреслює домінуючі етнорелігійні наративи на території сучасної України та розглядає їх історичні передумови. Значну увагу приділено аналізу витоків формування етноментальності у межах вітчизняної

релігійної освіти, а також дослідженню православної домінанти конфесійної складової етноментальності в дореволюційній освітній системі. У роботі визначено специфіку етноконфесійної карти вітчизняної релігійної освіти, розкрито особливості впливу православної, католицької та протестантської релігійної освіти на світоглядні засади етноментальності. Окремо проаналізовано конфесійні домінанти етноментальності в освітніх практиках української діаспори.

Об'єктом дослідження є релігія як чинник формування етноментальності, а **предметом** – релігійні детермінанти етноментальності в українських освітніх практиках.

Теоретико-методологічну основу дослідження складає поєднання базових для релігієзнавчого дослідження принципів: наукової об'єктивності, що забезпечує багатоаспектне розкриття релігійних детермінант формування етноментальності в українській системі освіти; світоглядно-конфесійної неупередженості, що дозволила проаналізувати конфесійні домінанти етноментальності; критичного осмислення досліджуваного матеріалу, що зумовило неупереджений аналіз проблеми. У роботі враховано релігієзнавчий принцип історизму, що забезпечив розгляд історичного розвитку релігійних детермінант етноментальності з урахуванням конкретних просторово-часових координат.

Джерельну базу роботи складають праці вітчизняних і зарубіжних авторів різних періодів — дореволюційного, радянського та пострадянського. Аналіз цих матеріалів дає змогу узагальнити різні підходи до вивчення етнічної ментальності та її залежності від географічного положення, клімату, сусідніх етносів і характеру їхніх взаємодій на побутовому, політичному та культурному рівнях.

Для систематизації матеріалу літературні джерела поділені на кілька тематичних груп і розглянуті у хронологічному порядку. Це дозволяє врахувати історичний контекст і відстежувати еволюцію підходів до вивчення заявлених питань різними науковими школами.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження виконано на перетині релігієзнавчої, соціально-філософської та освітньої галузей наукового знання, що зумовлює вибір відповідної методології. Основними науковими методами є порівняльно-історичний, що дозволив виявити закономірності становлення релігійних детермінант етноментальності в історичному контексті; компаративний аналіз, застосований для порівняння впливу православної, католицької та протестантської релігійної освіти на світоглядні засади

етноментальності; структурно-функціональний, що дав змогу дослідити функції релігійних інституцій у системі освіти; діалектичний метод для аналізу предмета у процесі його розвитку; а також семантичний метод, за допомогою якого уточнено зміст ключових понять дослідження. Методи аналізу, синтезу та узагальнення були використані для виявлення взаємозв'язків між релігійними детермінантами етноментальності в освітніх практиках. Усі компоненти методологічного комплексу застосовано в узгодженому релігієзнавчому контексті.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше науково обґрунтовано взаємозв'язок між змінами в релігійній сфері та трансформаціями етнокультурної ідентичності у процесі становлення української освіти, запропоновано нову типологію моделей релігійного впливу на освітні процеси в різні історичні періоди розвитку України, обґрунтовано синкретичний характер української релігійної культури, сформованої на межі західної та східної релігійно-культурних платформ, а також визначено екуменічний характер української релігійно-культурної традиції в її освітніх орієнтирах. Уточнено основні аспекти ідеї «серединного шляху» становлення української ментальності в її релігійному вимірі, сформовано проекцію моделі архетипу українського етносу з «Поля – Дому – Храму» на «Героя – Господаря – Священника», узагальнено й удосконалено системний аналіз взаємопливу православної, католицької та протестантської систем цінностей релігійної освіти на світоглядні засади етноментальності. Подальшого розвитку набули наукові підходи щодо становлення української ментальності в релігійному вимірі, а також визначено роль православної домінанти в українській релігійній освітній традиції.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх застосування в межах наукових досліджень з релігієзнавства, культурології та освітології, підготовки спецкурсів релігієзнавчого спрямування, а також у створенні навчально-методичних посібників. Практичне використання результатів можливе в узгодженні взаємодії релігійної та світської освітніх систем, у супроводі модернізаційних процесів в освітній сфері, а також для вдосконалення державно-церковних відносин в Україні.

Апробація результатів дослідження. Зміст, основні положення та висновки дисертації були обговорені на засіданнях кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Теоретичні напрацювання і результати дослідження було оприлюднено на восьми міжнародних та всеукраїнських наукових **конференціях**: Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному

середовищі: літні диспути: III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, (Дніпро, Україна, 11-12 серпня 2021 р.); Актуальні наукові дослідження різноманітних соціальних процесів сучасного суспільства: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, (м. Одеса, Україна, 10–11 вересня 2021 року); Київські філософські студії : V Всеукраїнська науково-практична конференція, (м. Київ, 20 травня 2022 р.); Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі: Міжнародна науково-практична конференція, 16-17 липня 2021 р.; IX International Scientific and Practical Conference «Challenges in Science of Nowadays», July 16-18, 2021, Washington, USA; VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Київські філософські студії-2024», (м. Київ, 17 травня 2024 р.).

Публікації. Наукові результати дисертації висвітлено у 13 наукових публікаціях, а саме: 6 статей (2 у співавторстві), з них зараховано 5 публікацій, які опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 7 публікацій (1 у співавторстві), у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації.

Наукові статті, опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України:

1. Deinega E. Ethno-confessional map of religious education in Ukraine. *SKHID* 2025. № 7 (1). С.15 - 21 Веб-посилання на видання: <https://skhid.kubg.edu.ua/article/view/324203>
2. Deinega E. Orthodox dominant of preservation of national memory in the material and spiritual culture of the Ukrainian people. *SKHID*. 2024. № 4. С.47-52. DOI: <https://doi.org/10.21847/2411-3093.2024.649> Веб-посилання на видання: <https://skhid.kubg.edu.ua/article/view/320795/311485>
3. Дейнега Є.О. Релігійно-культурні основи формування етноментальності: український контекст. *Культурологічний альманах*. 2024. № 4. С.41-49. DOI <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.4.5> Веб-посилання на видання: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/473/445>
4. Deinega E. The dynamics of intra-Orthodox relations in Ukraine in the situation of the Russian-Ukrainian war. *SKHID*. 2022. № 4. С.43-49. DOI: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3\(4\).270054](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3(4).270054) Веб-посилання на видання: <https://skhid.kubg.edu.ua/article/view/270054>
5. Ломачинська І.М., Дейнега Є.О. Ужва В.О. Місія соціального служіння у богословському освітньому дискурсі. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. 2021. № 38 (11-12). С.85-95 DOI 10.33930/ed.2019.5007.38(11-12)-9. Веб-посилання на видання: <https://www.journal-discourse.com/uk/arkhiv/2021-rik/vipusk-38-11-12>

6. Lomachinska I., Deinega E., Donets O. The religious factors of the Ukrainian mentality formation. *SKHID*. 2021. № 1 (3). С.34 – 39 DOI: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1\(3\).242755](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1(3).242755) Веб-посилання на видання: <https://skhid.kubg.edu.ua/article/view/242755>

Публікації, у яких додатково висвітлено результати дисертації

1. Дейнега Є. Роль візантинізму в українській церковній культурі. *Київські філософські студії-2024 : Матеріали VII Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 17 травня 2024 р.): Тези доповідей*. Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024. С.217 – 219 Веб-посилання на видання: https://fshn.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_f/KFS-2024/КФС-2024_збірник_тез.pdf

2. Deineha Y., Donets O. The ethno-mental nature of Christianity in Ukraine: between the East and the West. *Економіка. Управління. Інновації*. 2023. Вип. №2 (33). С. 1 – 20 ISSN 2410-3748. DOI 10.35433/ISSN2410-3748-2023-2(33)-1 Веб-посилання на видання: <http://eui.zu.edu.ua/article/view/295059>

3. Дейнега Є. Культурно-освітня діяльність церкви в Україні (кінець XVI – перша половина XIX ст.) *Київські філософські студії : Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 20 травня 2022 р.) : тези доповідей / за заг. ред. проф. Р.О. Додонова*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. С.207 – 210 Веб-посилання на видання: https://fshn.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_f/KFS-2022/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D0%9A%D0%A4%D0%A12022.pdf

4. Дейнега Є. Релігія як чинник формування вітчизняної освітньо-виховної традиції. *Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі: тези учасників міжнародної науково-практичної конференції*. 16-17 липня 2021 р. ГО Причорноморський центр досліджень проблем суспільства, м. Одеса, С.42 – 46 Веб-посилання на видання: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6304/3>

5. Дейнега Є. Релігія як чинник формування етноментальності східних слов'ян : *IX International Scientific and Practical Conference "Challenges in Science of Nowadays", July16-18,2021inWashington,USA*. Веб-посилання на видання: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/13877>

6. Дейнега Є. Витоки формування етноментальності в контексті релігійної освіти: український досвід. *Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути: тези доп. III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 11-12 серпня 2021 р. Дніпро, Україна. Веб-посилання на видання: <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2021/08/Materials-of-conference-11-12.08.2021-1.pdf>

7. Дейнега Є. Релігійний фундаменталізм в контексті світової глобалізації. *Актуальні наукові дослідження різноманітних соціальних процесів*

сучасного суспільства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції(м. Одеса, Україна, 10–11 вересня 2021 року). Одеса :ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2021. С.45 – 49. Веб-посилання на видання: <https://ru.scribd.com/document/771733659/>

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним дослідженням, у якому викладено авторський погляд на релігію як чинник формування етноментальності у вітчизняних освітніх практиках в історичному та сучасному контекстах. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані здобувачем особисто.

У статті «Місія соціального служіння у богословському освітньому дискурсі» (у співавторстві з І. М. Ломачинською та В. О. Ужвою) внесок Дейнеги Є. О. полягає у здійсненні тематичного аналізу процесу становлення соціального служіння християнської Церкви та його подальшій кореляції з формуванням української духовності.

У статті «The religious factors of the Ukrainian mentality formation» (у співавторстві з І. М. Ломачинською та О. Б. Донцем) внесок Дейнеги Є. О. полягає у розгляді історичного аспекту проблеми ментальності, її співвідношення з територіальним розміщенням етносу, а також характером його взаємодії із сусідніми етносами. Автором досліджено умови формування умовних кордонів «свого» та «іншого».

У статті «The ethno-mental nature of Christianity in Ukraine: between the East and the West» (у співавторстві з О. Б. Донцем) внесок Дейнеги Є. О. полягає у дослідженні проблеми порубіжних земель, уточненні понять «Схід» і «Захід», а також в аналізі особливостей етнічного забарвлення українського християнства.

Структура роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (545 найменувань, з них 51 — іноземними мовами). Основний текст дисертації викладено на 170 сторінках, загальний обсяг роботи — 239 сторінок.

Оцінка мови та стилю дисертації. Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступно для сприйняття. Робота написана науковим стилем мовлення, її структура відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження.

Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам п.6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023.

Дотримання здобувачем академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлено наукові результати дисертації. На підставі вивчення тексту дисертації і наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на плагіат та їх експертної оцінки, встановлено, що дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату.

Усі використані здобувачем в тексті дисертації свої наукові праці без посилання на ці праці були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дослідження та вказані в анотації дисертаційної роботи.

Відповідність змісту дисертації галузі знань та спеціальності. За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значущістю дисертація Є.О. Дейнеги відповідає спеціальності 031 Релігієзнавство галузі знань 03 Гуманітарні науки. Здобувачем повністю виконано освітню та наукову складову підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти й накопичено теоретичні знання, уміння, навички та компетентності, достатні для розв'язання комплексних проблем у царині професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, опановано методологію наукової діяльності.

Рішення

1. Дисертація Дейнеги Євгена Олександровича «Релігія як чинник формування етноментальності у вітчизняних освітніх практиках: історія і сучасність», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 031 Релігієзнавство, є завершеною, самостійною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення і відповідає п.6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023.

2. Дисертація Дейнеги Євгена Олександровича та наукові публікації, у яких висвітлено наукові результати дослідження, виконано на належному науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності.
3. Дейнега Євген Олександрович на високому рівні оволодів методологією наукової діяльності, набула теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Здобувач вільно володіє матеріалом.
4. Рекомендувати дисертацію Дейнеги Євгена Олександровича «Релігія як чинник формування етноментальності у вітчизняних освітніх практиках: історія і сучасність», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 031 Релігієзнавство, до публічного захисту в разовій спеціалізованій вченій раді для присудження Є.О. Дейнезі ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 031 Релігієзнавство.

Голова засідання –

завідувач кафедри філософії та релігієзнавства
Факультету суспільно-гуманітарних наук
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
доктор філософських наук, професор

Олександр ГОРБАНЬ

